

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІОЛОГІЇ**

**ВЕКТОРИ ЗМІН
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Київ-2014

**ББК 60.5
В 26**

Вектори змін українського суспільства / За ред. д.ек.н.
В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН
України, 2014. – 466 с.

ISBN 978-966-02-7294-1

Робота виконана в Інституті соціології НАН України у рамках конкурсу дослідницьких проектів установ НАН України у галузі соціогуманітарних наук у 2014 році за проектом «Соціальні інновації: потенціал та реалізація». Досліджуються суспільні зміни українського суспільства, що відбулися у період незалежності. Розглянуто вектори трансформацій в економічній, політичній, соціальній, культурній і духовній сферах. Представлено соціальну структуру суспільства як результат зміни суспільно-політичного устрою та зміни форм власності. Показано формування сучасної мережі засобів суспільної комунікації та структуру її споживачів. Багато уваги приділяється перетворенням у суспільній свідомості – у сфері мистецтва, релігії, а також суспільним настроям та суспільному самопочуттю населення.

Книга розрахована на соціологів, політологів, фахівців з державного управління, політиків, викладачів, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів.

**ББК 60.5
В 26**

Наукові рецензенти:

Е.А.Афонін, доктор соціологічних наук

Н.Б.Отрешко, доктор соціологічних наук

В.І.Судаков, доктор соціологічних наук

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту соціології НАН України. Протокол №5 від 24 червня 2014 року.

ISBN 978-966-02-7294-1

© Інститут соціології НАН України, 2014

*Н.Бойко,
кандидат соціологічних наук*

ІНТЕРНЕТ У ЖИТТІ ПЕРЕСІЧНИХ УКРАЇНЦІВ: ДИНАМІКА ЗРОСТАННЯ

Поява та динамічний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) є однією з провідних ознак сучасного суспільства. Сьогодні Інтернет являє собою територію, на якій активно спілкуються, навчаються та отримують інформацію, продають і купують, рекламують та оплачують товари і послуги, користуються можливостями Інтернет-банків та Інтернет-магазинів, голосують, відпочивають, розважаються, шукають та отримують роботу, знаходять друзів, однодумців, реалізують особисті, суспільні та політичні інтереси тощо. Аудиторія всесвітньої мережі неухильно зростає, доступ до Інтернету для користувачів стає насущною потребою сучасного життя та виводить суспільство на якісно новий рівень функціонування та розвитку. Сьогодні пересічні українці дедалі частіше обирають Інтернет як невід'ємного супутника свого життя. Так, відповідаючи на запитання *“Без яких речей Ви особисто не можете обійтись сьогодні в повсякденному житті?”* у 2011 р. 26% українців зазначили, що не можуть обходитись без Інтернету, а 25,7% – без комп'ютера та ноутбука. Враховуючи той факт, що близько 36 % українців у 2013 р. зазначили, що користуються Інтернетом постійно, не важко помітити всепоглинаючий феномен Інтернету. Дійсно, підключившись до всесвітньої мережі, пересічний українець вже не уявляє свого життя без тих послуг та можливостей, які забезпечує Інтернет.

Водночас слід зазначити, що Інтернет – доволі нове явище, яке потребує фундаментальних та довгострокових досліджень, і питання розвитку ІКТ, інформаційного суспільства (це створення національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства, вдосконалення національного профільного законодавства; використання ІКТ у державному управлінні та зв'язках з громадськістю; питання інформаційно-психологічної

безпеки людини та суспільства в сучасному світі; розвиток національної інформаційної інфраструктури та її інтеграція у світову інфраструктуру; розвиток національної е-комерції, можливості її державної підтримки тощо) набувають статусу суспільного та державного пріоритету.

Інститут соціології НАНУ як флагман української соціологічної науки стоїть біля витоків дослідження ІКТ в Україні, фіксує перші кроки інформатизації в країні та поступовий впевнений незворотний розвиток цих процесів в українському суспільстві. Результати більш ніж десятирічного моніторингового дослідження Інституту соціології НАНУ з питань розвитку інформатизаційних процесів в Україні, що проводяться нами, починаючи з 2002 р., демонструють позитивну динаміку розвитку інформатизаційних процесів в Україні.

Аналіз рівня комп'ютерної грамотності українських громадян засвідчує, що сьогодні вже більше половини населення країни (56%) вміє користуватися комп'ютерною технікою (табл. 1).

Причому за результатами нашого дослідження володіння комп'ютерними технологіями сьогодні вже не є пріоритетом лише молодіжної групи українців. На своє вміння користуватися комп'ютером у 2013 р. вказали 56% респондентів віком до 25 років, 49,6% – від 26 до 35 років, 44,1% віком від 36 до 45 років, 37,3% – від 46 до 55 років, 23,9% – понад 55 років. А постійно використовують у роботі 33,5% респондентів віком до 25 років, 27,6% – від 26 до 35 років, 28,4% – від 36 до 45 років, 14,8% – від 46 до 55 років, 9,3% – понад 55 років. Комп'ютер-

Таблиця 1

Динаміка розподілу відповідей на запитання
“Чи вмієте Ви користуватися комп'ютером?” (%)

Варіанти:	2002	2003	2004	2005	2006	2008	2010	2012	2013
Не вмію і ніколи не користуюсь	79,8	77,7	74,6	70,6	64,9	56,8	54,7	45,5	44,0
Вмію працювати на комп'ютері, іноді користуюсь	13,3	15,3	17,8	21,0	25,2	28,3	29,5	34,2	35,9
Постійно використовую в роботі	4,4	4,8	6,3	6,8	9,0	13,8	15,2	19,6	19,3
Інше	2,1	1,9	1,2	1,6	0,9	1,0	0,7	0,4	0,8
Не відповіли	0,4	0,2	-	-	-	-	-	0,3	-

на грамотність долає й *поселенські* кордони країни. Так, своє вміння працювати на комп'ютері у 2013 р. засвідчили близько 40% мешканців столиці, 42,4% жителів великих міст, 41,2% та 24,9% мешканців невеликих міст та сіл відповідно. Постійно ж використовують комп'ютер у роботі 46,9% киян, 25% жителів великих міст, 19,9% та 8,8% мешканців невеликих міст та сіл відповідно. Аналіз *освітніх* особливостей респондентів, що мають той або інший рівень володіння комп'ютером (вміють працювати на комп'ютері або постійно використовують його в роботі), демонструє такі результати: серед осіб з вищою освітою 85,8%, з середньою спеціальною – 57%, з загальною середньою – 71,5%, з початковою або неповною середньою – 21% [1]. Таким чином, можна зазначити, що сучасні українці демонструють доволі високий рівень володіння комп'ютером, що, безсумнівно, дає змогу їм долучатися й до всесвітньої Інтернет-мережі.

Моніторинг ситуації щодо користування Інтернетом в українському суспільстві демонструє невпинне і динамічне зростання кількості українських користувачів Інтернету та неухильне зменшення групи тих респондентів, які зазначають, що “не мають потреби і ніколи не користуються” Інтернетом (рис. 1).

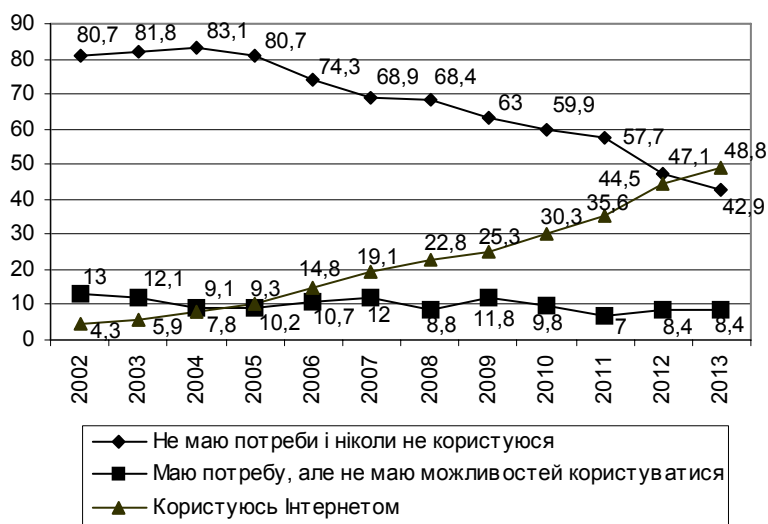

Рисунок 1. Динаміка розподілу відповідей на запитання “Чи користуєтесь Ви Інтернетом?” (%)

У 2013 р. користувачами всесвітньої мережі визнали себе вже близько 49% українців. На наш погляд, революційними для “інтернетизації” країни, коли відбулися вагомі кількісні та якісні зрушення цих процесів, стали 2006 та 2013 рр. Група користувачів стала стрімко зростати починаючи з 2006 р. Тоді ж почали відбуватися певні зрушення в суспільній свідомості українців щодо сприйняття Інтернету як необхідної умови їх якісного існування та функціонування в сучасному світі. Про позитивні зрушення інформатизаційної свідомості українців наочно свідчить і поступове зменшення кількості українців які зазначають, що не мають потреби використання Інтернету і ніколи ним не користуються. І саме у 2013 р. ця група перестала бути найбільш чисельною серед українців. Причому слід зазначити, що на сьогодні, за результатами опитування 2013 р., цю групу становлять переважно особи літнього віку (середній вік респондентів цієї групи – близько 57 років), особи, які мешкають у селі (62,6%), та особи, які мають початкову або неповну середню освіту (75,8%).

За результатами нашого моніторингу ситуації, сьогодні активно користуються Інтернетом як молодь, так і особи середнього віку, зростає і група літніх українців, які долучаються до переваг всесвітньої мережі (рис. 2).

Великі міста вже давно перестали бути єдиними осередками користувачів Інтернету в Україні. Дослідження фіксує впевнене зростання кількості користувачів Інтернету і в маленьких містах, і у сільській місцевості (рис. 3).

Дослідження регіональних особливостей долучення громадян України до всесвітньої мережі Інтернет засвідчує неухильне зростання кількості користувачів у всіх регіонах, проте найбільшу динаміку нарощення демонструють Східний та Південний регіони країни. Найменша ж кількість користувачів мережі Інтернет сьогодні фіксується у Західному регіоні (рис. 4).

Західний регіон демонструє лідерство й за кількістю респондентів, які зазначають, що не мають потреби в користуванні Інтернетом – 46,4% проти 40,9% на півдні, 41,1% на сході та 43,2% у Центральному регіоні країни на 2013 р.

Зауважимо, що наше дослідження засвідчує динамічне зростання як загальної кількості користувачів Інтернету в Україні, так і інтенсивності використання мережі українськими Інтернет-користувачами (рис. 5).

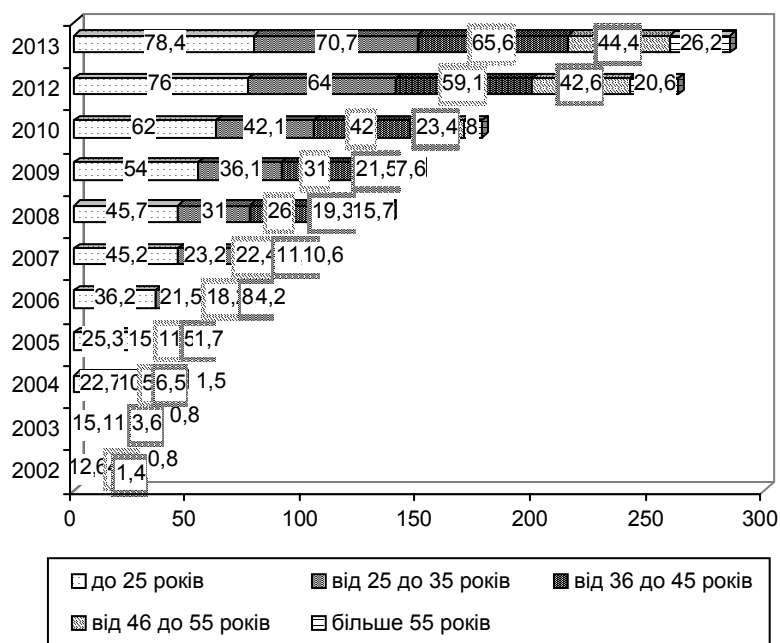

Рисунок 2. Користувачі Інтернету в різних вікових групах (%)

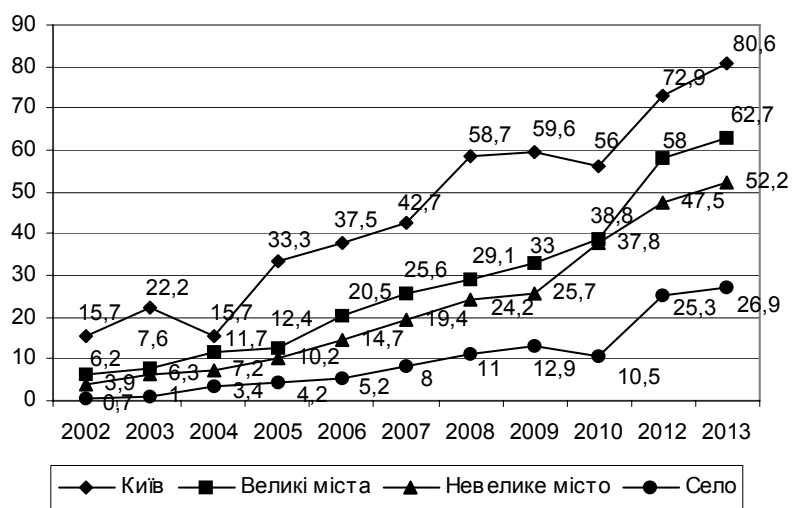

Рисунок 3. Користувачі Інтернету в різних типах поселення (%)

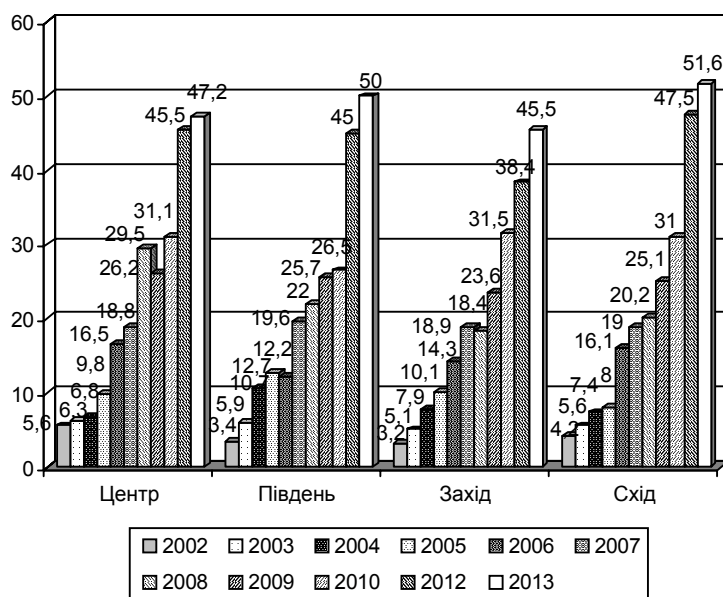

Рисунок 4. Користувачі Інтернету в різних регіонах України (%)

Рисунок 5. Динаміка інтенсивності користування Інтернетом в Україні (%)

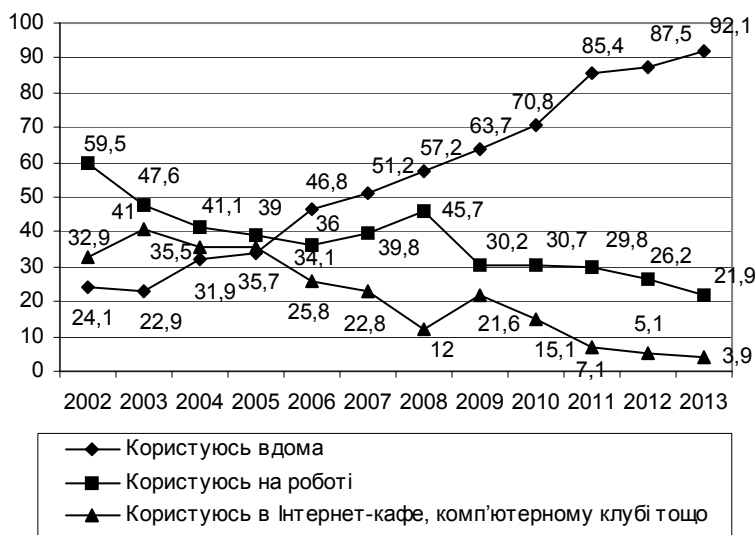

Рисунок 6. Динаміка розподілу місць користування Інтернетом (%)

Кількість тих українців, яких можна назвати постійними користувачами Інтернету в Україні, тобто тих громадян, які зазначили, що користувалися мережею впродовж останніх 30 днів, становить понад 36% загальної кількості дорослого населення України. Якщо ж розглянути безпосередньо групу українських користувачів Інтернету, то слід зазначити, що переважна більшість з них користується мережею регулярно (75,5% від загального відсотка користувачів), що з огляду на революційну тенденцію переважно “домашнього користування” мережею (користування Інтернетом вдома, а не тільки на роботі або в Інтернет-кафе), яка фіксується в наших дослідженнях починаючи з 2006 р. та збільшується рік від року (рис. 6), дає підстави сьогодні говорити про перехід на якісно новий рівень використання Інтернет-мережі в Україні.

Так, за результатами нашого дослідження, у 2013 р. понад 92% українських користувачів зазначили, що користуються Інтернетом вдома. Не важко помітити, що темпи домашнього підключення Інтернету сьогодні мають дуже динамічний характер і в останні роки становлять близько 10 % приросту кількості користувачів за рік.

Зазначені тенденції української інтернетизації дають змогу користувачеві більш якісно, регулярно та пролонговано користуватися можливостями Інтернет-мережі, враховуючи його потреби та інтереси, і мінімізують обмеження та перепони, які виникають, наприклад, при користуванні Інтернетом на робочому місці або в Інтернет-кафе – обмеження часу користування, заборони керівництва, обмеження доступу до певних Інтернет-ресурсів тощо.

Аналіз результатів нашого дослідження щодо цілей використання мережі Інтернет засвідчує, що з кожним роком українці дедалі частіше використовують Інтернет-мережу для реалізації своїх планів та інтересів. Відбуваються значні якісні зміни у використанні Інтернет-мережі. Зростає загальна активність перебування в мережі, урізноманітнюються інтереси користувачів, а також форми та цілі використання Інтернету (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка розподілу відповідей на запитання “З якою метою Ви використовуєте Інтернет?” серед користувачів Інтернет-мережі (%)

Варіанти відповідей	2006 N=293	2007 N=340	2009 N=452	2010 N=544	2011 N=690	2012 N=799
Знайомлюся з останніми новинами, поточною інформацією	38,8	39,4	47,8	49,1	59,4	52,5
Шукаю інформацію для навчання/підвищення кваліфікації	36,5	38,5	42,7	39,3	36,1	32,8
Знаходжу нові комп'ютерні ігри	*	11,2	10,4	*	*	*
Просто блукаю по мережі	20,5	15,3	21,2	28,3	32,5	28,5
Спілкуюсь у чатах, iCQ, соціальних мережах (“Однокласники”, “Вконтакті” тощо)	16,4	17,9	36,7	37,1	57,3	44,5
Беру участь у форумах, конференціях	7,8	4,4	6,2	8,3	10,4	8,0
Користуюся електронною поштою	28,3	35,6	47,8	48,2	48,4	45,2
Шукаю інформацію, потрібну для виконання професійних обов'язків	35,6	40,0	40,0	35,1	34,1	30,5
Знаходжу й читаю/перепишу у свою електронну бібліотеку художні книги	6,4	7,4	9,1	11,4	12,2	10,6
Читаю анекдоти, гумор	*	12,6	14,2	*	*	*
Шукаю інформацію на теми, які мене цікавлять (кулінарія, автомобілі, садівництво, спорт, живопис тощо)	33,8	30,9	48,7	43,6	45,3	45,2

Продовження таблиці 2

Варіанти відповідей	2006 N=293	2007 N=340	2009 N=452	2010 N=544	2011 N=690	2012 N=799
Шукаю інформацію про вакансії, можливості працевлаштування	*	*	18,8	25,0	18,7	21,7
Знаходжу й слухаю/переписую музику, фільми	22,4	24,7	33,4	39,5	43,2	42,1
Граю в комп'ютерні ігри он-лайн	*	*	14,4	20,4	18,4	26,3
Слухаю передачі радіостанцій через інтернет	*	3,8	6,4	*	*	*
Шукаю однодумців, партнерів для реалізації нових ідей, проектів, ініціатив	*	*	5,1	6,8	6,3	5,4
Спілкуюсь за допомогою спеціальних програм (Скайп, Сіпнет тощо)	*	*	11,5	17,3	20,5	32,2
Шукаю інформацію про товари/послуги	14,2	14,7	19,9	28,5	24,0	31,2
Здійсною покупки он-лайн	2,7	2,6	5,1	7,0	9,2	16,2
Веду віртуальний щоденник, "Живой Журнал", маю свій сайт	*	1,2	1,8	*	1,3	*
Підробляю (створюю сайти на замовлення, поширюю рекламу тощо)	2,3	1,5	1,5	3,3	2,4	2,3
Відвідую сайти державних, громадських структур тощо	*	*	10,6	12,7	5,8	11,7
інше (напишіть)	2,7	0,9	1,1	0,6	0,9	1,1
Знаходжу інформацію на теми сексу, еротики	*	5,3	*	*	*	*
Звертаюсь до офіційних (владних, громадських, міжнародних) структур	*	*	*	*	1,0	*

*Цей варіант відповіді в запитанні того року не надавався.

Сьогодні українці в Інтернеті спілкуються; отримують інформацію, потрібну для навчання/підвищення кваліфікації, для виконання професійних обов'язків; знайомляться з останніми соціально-політичними, економічними, культурними новинами, поточною інформацією з різних напрямів; шукають родичів, друзів та партнерів по збіжних інтересах; консультуються зі спеціалістами в різних сферах; ведуть бізнес; здійснюють банківські розрахунки, подають документи в податкову службу та інші владні, а також навчальні заклади; контактують з офіційними владними, міжнародними, громадськими структурами; отримують інформацію про товари та послуги, здійснюють покупки; шукають інформацію про вакансії та можливості працевлашту-

вання, а також працюють безпосередньо в мережі. Крім того, в Інтернеті українці відпочивають та розважаються – слухають музику, шукають та переглядають фільми, читають книжки, слухають радіо, грають у комп'ютерні ігри тощо.

Більш поглиблене дослідження особливостей соціально-громадянської активності українців у мережі, яке було проведене у 2013 р., дає змогу окреслити можливості та специфіку використання Інтернету задля реалізації соціально-громадянських інтересів та потреб респондентів (табл. 3).

Не важко помітити, що сьогодні українці використовують Інтернет переважно задля отримання різноманітної соціально-політичної інформації та відстеження суспільно-політичних новин. Тобто користувачі сьогодні переважно обирають ще доволі пасивний рівень використання мережі задля задоволення соціально-громадських потреб. Водночас існує певна група ук-

Таблиця 3

Розподіл відповідей на запитання “Яку активність Ви проявляєте в мережі Інтернет?” серед користувачів Інтернет-мережі, 2013 р. (%)

Варіанти відповідей	Користувачі Інтернету, N=824
Читаю інформацію на сайтах різноманітних державних і недержавних організацій	32,8
Відстежую новини суспільно-політичного життя	32,0
Читаю блоги, сторінки політиків, громадських діячів	12,0
Звертаюсь до офіційних установ, організацій для розв'язання особистих або громадських проблем	5,6
Звертаюсь до громадських, міжнародних організацій	2,1
Висловлюю свої думки, пропозиції, зауваження в блогах політиків, громадських діячів, на сайтах державних установ, партій тощо	2,7
Залишаю коментарі на публікації з соціальних, суспільно-політичних питань	5,6
Обговорюю на форумах, конференціях, у соціальних мережах актуальні питання соціально-політичного, громадського життя	3,9
Підтримую соціальні заходи, ініційовані користувачами в мережі (як-то, допомога хворим, протестні акції проти незаконної забудови тощо)	4,0
Сам ініціюю через Інтернет певні соціальні заходи та дії	1,5
Інше (напишіть)	0,6
Нічого з переліченого не роблю	45,6

раїнців, поки що доволі незначна, яка зазначає, що активно використовує мережу задля висловлення своїх думок та пропозицій з різноманітних питань суспільно-політичної проблематики, контактування з владними та громадянськими структурами, а також задля підтримання конкретних соціальних заходів, що ініціюються користувачами в мережі.

Реально українці сьогодні розглядають Інтернет як потенційний ресурс реалізації соціально-громадянської активності, ресурс можливості впливу суспільства на владні структури та контролю влади громадянами, про що свідчить наше попереднє дослідження [1]. Проте соціально-громадянські практики в мережі Інтернет ще не стали повсякденними в бутті пересічних українців. Такий результат зумовлений як загальною доволі низькою оцінкою українцями своїх можливостей впливу на владу, так і об'єктивними умовами розвитку Інтернет-технологій у сучасному суспільстві. Розвиток інтернет-демократії має ще вельми молоду історію свого виникнення та суспільного розвитку. Електронне урядування, надання електронних послуг владними структурами, електронна взаємодія різних соціальних суб'єктів сьогодні тільки починають набирати обертів та відвойовують своє право на повноцінне існування в суспільстві. Усі ці особливості, безсумнівно, впливають й на особливості реалізації соціально-громадянської активності в мережі Інтернет у сучасному українському суспільстві. Такий розвиток потребує й становлення певної громадянської культури використання мережі та оволодіння певними знаннями і навичками реалізації такої взаємодії. Проте непоодинокі вияви соціально-громадянської активності, які сьогодні успішно реалізуються сучасними українцями в суспільстві за допомогою використання мережі, а також досить високий рівень оцінки можливостей використання Інтернету як сучасного ресурсу впливу громадян на владу, контролю її діяльності, яку продемонстрували українці, — засвідчують неабиякий потенціал мережі щодо об'єднання громадян задля означення, обговорення та вирішення різноманітних нагальних та актуальних питань суспільного-громадянського спрямування.

Загалом, усі означенні вище зміни збільшення кількості постійних користувачів мережі Інтернет в Україні, підвищення різновекторної активності її використання уможливають висвітлення й певних стратегічних ознак використання мережі.

Факторний аналіз відповідей щодо запропонованого в дослідженні 2012 р. переліку загальних цілей використання мережі

Інтернет надав змогу об'єднати вияви поведінкової активності в мережі Інтернет за певним змістовним наповненням та окреслити якісну трифакторну модель спрямованості інтернет-активності користувачів.

За результатами факторного аналізу було виділено три факторні групи цільового використання мережі Інтернет, які відрізнялись за функціонально-змістовними ознаками цільової активності в мережі Інтернет. У першу групу (когнітивна інтернет-активність) потрапили цільові компоненти використання мережі, які віддзеркалюють інформаційну (когнітивну) складову використання мережі та виявились відтвореними у першому факторі (F1), а саме:

- шукаю інформацію, потрібну для виконання професійних обов'язків (0,727);
- відвідую сайти державних, громадських структур тощо (0,668);
- шукаю інформацію для навчання/підвищення кваліфікації (0,654);
- користуюся електронною поштою (0,609);
- шукаю інформацію на теми, які мене цікавлять (кулінарія, автомобілі, садівництво, спорт, живопис тощо) (0,532);
- знайомлюся з останніми новинами, поточною інформацією (0,515);
- шукаю інформацію про товари/послуги (0,487);
- знаходжу й читаю/переписую у свою електронну бібліотеку художні книги (0,350).

До другої групи (емоційно-розважальна інтернет-активність) увійшли компоненти цільового використання мережі, які відтворюють емоційно-розважальну складову активності в мережі (F2):

- граю в комп'ютерні ігри он-лайн (0,680);
- знаходжу й слухаю/переписую музику, фільми (0,670);
- спілкуюсь в чатах, iSQ, соціальних мережах ("Однокласники", "Вконтакті" тощо) (0,614);
- просто блукаю по мережі (0,601);
- спілкуюсь за допомогою спеціальних програм (Скайп, Сіпнет тощо) (0,511);
- шукаю інформацію про вакансії, можливості працевлаштування (0,349).

Третя група (дієва інтернет-активність) увібрала цільові компоненти використання мережі, які окреслюють дієву поведінкову соціальну активність у мережі (F3). А саме:

- підробляю (створюю сайти на замовлення, поширюю рекламу тощо) (0,779);

шукаю однодумців, партнерів для реалізації нових ідей, проектів, ініціатив (0,664);
 звертаюся до офіційних (владних, громадських, міжнародних) структур (0,536);
 здійснюю покупки он-лайн (0,517);
 беру участь у форумах, конференціях (0,431).

Виокремлені факторні групи спрямування типової інтернет-активності увібрали інформаційну (когнітивну), розважальну (емоційну) та дієву (поведінкову) складові, які окреслюють структурно-функціональні ознаки поведінки в мережі Інтернет та відтворюють трикомпонентну структурну модель соціальної поведінки в суспільстві, яка включає когнітивну, емоційну та поведінкову складові.

Таким чином, результати дослідження дають змогу констатувати сьогодні певну якісну структуру цілових особливостей використання мережі Інтернет. Зокрема, засвідчують, що намічається певна кристалізація цільової активності в мережі, а саме — когнітивна, емоційна та дієва ознаки перебування в мережі.

Слід зазначити, що наповнення виділених факторних груп типової інтернет-активності на сьогодні є таким (рис. 7).

Неважко помітити, що когнітивний і емоційний компоненти поведінкової активності вже досить широко представлені в інтернет-активності українських користувачів, тоді як дієвий компонент на сьогодні перебуває в стані поступального розвитку. Дійсно, дієва соціальна активність у мережі — це вже показник певної “зрілості” інтернет-користувача, яка репрезентує

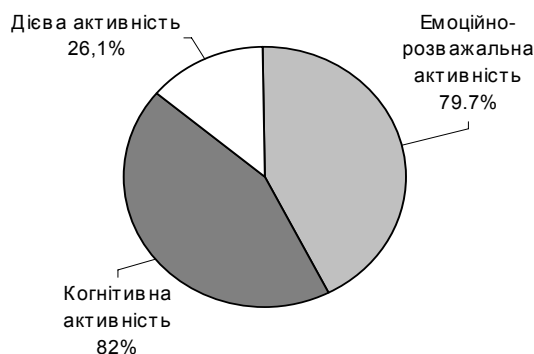

Рисунок 7. Співвідношення типової інтернет-активності користувачів у мережі Інтернет (%)

вищий щабель його поведінкової активності в мережі. Подальше збільшення дієвих складових цільового використання мережі Інтернет посилить якісний рівень функціонування мережі Інтернет як повноцінного соціального фактора сучасної соціальної системи та реального чинника формування та реалізації ефективних поведінкових стратегій. Проте вже сьогодні можна засвідчити, що Інтернет виступає важливим фактором впливу на формування поведінкових стратегій та реалізацію соціальної поведінки, що, безсумнівно, підвищує ефективність модернізаційних процесів у суспільстві.

Підсумовуючи, слід зазначити, що на сьогодні результати моніторингового дослідження фіксують тенденції динамічного кількісного та якісного зростання використання сучасних ІКТ пересічними українцями. Вхідження Інтернету в пересічне життя українців впливає і на видові зміни, й на якість їх соціальної діяльності та соціальної взаємодії. Використання Інтернету певним чином зумовлює структурні та функціональні зміни, що стосуються і дієвої, і пізнавальної, і комунікативної, і особистісної сфер буття, трансформують механізми та інструменти реалізації діяльності сучасної людини, її взаємовідносини в суспільстві.

З огляду на соціальний, економічний, політичний та культурний потенціал, який забезпечує використання Інтернет-мережі, країна має приділяти більш ретельну увагу проблемам розвитку Інтернету, збільшенню доступу до всесвітньої мережі якомога ширшого кола населення, надання пільг підключення та пільгового тарифного використання Інтернету для певних соціально-демографічних груп. І насамперед це мешканці сільської місцевості та маленьких містечок; особи літнього віку; молодь з незакінченою середньою та середньою спеціальною освітою; робітники та спеціалісти за родом зайнятості. Така політика сприятиме розширенню можливостей їх самореалізації в будь-яких сферах буття, незважаючи ані на місце проживання, ані на соціальні та демографічні характеристики і забезпечуватиме умови досягнення якісно нового рівня життя як країни, так і пересічного українця.

Література

1. *Бойко Н.Л.* Інтернет як ресурс впливу громадян на владу в сучасному українському суспільстві / Н.Л.Бойко // Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / за ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2013. – С. 375–381.